

כתובות קי

משה שווערד

1. רש"י על כתובות דף קי/א

והלה הוציא שמכר לו שדה - הלוה הוציא עליו שטר מכירה מאוחרת לשטר ההלוואה ואומר שטרך מזוייף או פרוע שאם הייתי חייב לך לא היית מוכר לי את השדה שהיה לך לגבות את חובך:

2. פני יהושע על כתובות דף קי/א

שם המוציא שטר חוב על חברו והלה מוציא שטר שמכר לו שדה כו'. פרש"י שטוען שהוא מזוייף והרא"ש ז"ל כתב דבטוען מזוייף ודאי דלא מהימן דהרי אנו רואין שאינו מזוייף והובאו השני דיעות בש"ע וכתבתי בפנים דלענ"ד היכא שנתקיים השטר ע"י העדים עצמן שאמרו שחתמו או ע"י עדים המעידים שראו שחתמו בודאי רש"י נמי מודה דלא מצי למיטען מזוייף במקום עדים אלא דהכא מיירי בעדים המכירין חתימת העדים בטביעות עין ולא ראו שחתמו ובכה"ג סבר רש"י דמצי לטען מזוייף דאפשר דאתרמי לכוון ולזייף כדאשכחן בפרק גט פשוט [קס"ז ע"א] גבי האי דאנח ידיה אורנוקא שכיון דאיתרע האי שטרא טובא במה שמכר לו שדהו חיישינן לזיוף כי האי. ועוד בתוספות לעיל (דף צ"ב ע"ב) שכתבו בשטר שאיתרע ע"י נפילה דלא מהני קיום כה"ג ע"י טביעות עין דחתימות וכ"ש הך ריעותא דהכא דגרע טפי מהך ריעותא דנפילה, כן נראה לי ועיין עוד בפנים מה שכתבתי בזה בלשון הגמרא והש"ך:

3. שיטה מקובצת מסכת כתובות דף קי עמוד א

גמרא שפיר קאמר אדמון. אף על גב דרבנן נמי קאמרי טעמא למלתייהו מ"מ טעמא דאדמון עדי' טפי דלטעמא דרבנן אכתי תקשי דהיה לו ליטול המעות מיד ולהכי קאמר שפיר קאמר כו'.

4. שיטה מקובצת מסכת כתובות דף קי עמוד א

באתרא דיהבי זוזי כו'. וא"ת והלא קרקע נקנה בכסף וכיון דקביל זוזי בארעא זכה הלה בקרקע ומה יוכל זה למשכנו במעות וי"ל דהא קי"ל בפ"ק דקדושין דבמקום שכותבין את השטר לא קנה בכסף עד שיכתוב את השטר הריטב"א ז"ל.

5. שערים מצויינים בהלכה

דף קי. באתרא דיהבי זוזי והדר כתבי שטרא כו"ע לא פליגי דמצי א"ל כו'. כתב הר"ן, ומיהא דוקא כשהגיע זמן פרעון החוב קודם זמן המכירה, הא לאו הכי אין כאן הוכחה כלל, דהא עדיין לא הגיע זמנו לפרעון	חובו. וכ"פ בשו"ע (חו"מ סי' פה ס"א). וכתב בנתיבות דלאו דוקא קודם ממש, אלא גם אם מכר ביומא דמישלם הזמן ג"כ לא הפסיד. ועי' בסוגיא דבסמוך דקתני לא צריכא דאתא ביומא דמשלם חמש, ומשמע כדברי הנתיבות.
--	---

6. תוספות מסכת כתובות דף קי עמוד א ד"ה ורבנן חברך

ורבנן חברך חברא אית ליה - והא דמסקינן לעיל אליבא דכולי עלמא דלא איבעי ליה למימסר מודעא גבי לעצמו לא איבד זכותו דאמרינן חברך חברא אית ליה [1] יש לומר דלא דמי דמה שעשאה סימן לא הוה כל כך הודאה כמו הכא שהוציא שמכר לו את השדה הילכך לא איבעי ליה למימסר מודעא אבל בהך הודאה פליגי דמייא טפי להודאה ולפרש"י אתי שפיר דלעיל ודאי לא הוה ליה למערער למימסר מודעא דדלמא שמע המוכר לו שדה מהא וימנע למוכרה ויהיה לו הפסד שלא ימצא שדות לקנות אבל הכא גבי מכירת שדה אינו כל כך הפסד דהרבה לוקחים ימצא דאמרי אינשי זבין קנית זבינת אפסדת.

7. שיטה מקובצת מסכת כתובות דף קי עמוד א

[2] עוד יש לחלק דלעיל דמוסר מודעא אין לומר בה שדה זו גזולה היא הא ודאי עבידי אוהבו ורעיו לגלות לו שאומרים עליו שהוא גזל את השדה אבל הכא דמסירת המודעא אינו אלא לומר שימשכנו בחובו

לא עבידי לגלותו דבלאו הכי הרי שטר בידו לטרופ את אשר ימצא ומאי איכפת ליה אי יטרפנו בחובו ואפשר דלכך כתב רש"י לממסר מודעא איני מוכר לו אלא שאוכל למשכנו ע"כ ודוק.

8. הערות הגר"ש אלישיב מסכת כתובות דף קי עמוד א

כל המשנה איירי אחרי הנישואין לשנות מאביהן ממקום למקום, אבל איש מיהודא שקידש אשה מהגליל בסתם הרי יכול להוציאה ממקומה אל מקומו.

9. תוספות יום טוב מסכת כתובות פרק יג משנה י

יהודה ועבר הירדן והגליל. קשה לי למה הפסיק בעבר הירדן בין יהודה וגליל ששניהם מארץ ישראל בעבר הירדן המערבי:

10. תפארת ישראל [יכין] מסכת כתובות פרק יג משנה י

(לה) יהודה ועבר הירדן והגליל. דבנשא אשה בזו, והוא והיא משם, אינו יכול לכופה לדור עמה באחרת [1] [ונקט תנא להארצות בסדר זה, משום דתנא בירושלים קאי [כב"ק ד"ו ב'], שמשם תצא תורה מהסנהדרין, להכי נקט תחלה יהודה, שבו ירושלים, ואח"כ נקט עבר הירדן, שהוא בצד ימין מארץ יהודה, שעבר הירדן מזרחית דרומית מיהודה, ואח"כ נקט גליל, שהוא בצפון, משמאל יהודה, דכל פינות שאתה פונה יהיה דרך ימין [כיומא י"ז ב'], ומהאי טעמא נמנו ג"כ בסדר זה בפ"ט דשביעית...]

11. רש"ש מסכת כתובות דף קי עמוד א

במשנה יהודה וע"י והגליל. התוי"ט הקשה מדוע הפסיק בעה"י בין יהודה לגליל אשר שניהם בא"י בעבר המערבי. [2] ולי"ל משום דאמרינן בחגיגה (ריש ד' כה) דרצועה של עובדי כוכבים מפסקת ביניהם. אבל הירדן הוא עצמו ג"כ בכלל ארץ כנען. עי' בכורות (נה) ועי' בתור"ע בשביעית פ"ט אות מ"ב מה שהביא מס' כפתור ופרח:

12. רמב"ם יד החזקה הלכות אישות פרק יג

(יח) וכשמוציאה ממדינה למדינה או מכפר לכפר באותה הארץ אינו מוציאה מנוה היפה לנוה הרע ולא מרע ליפה מפני שהיא צריכה להטפל ולבדוק עצמה יפה בנוה היפה כדי שלא תהיה בו קלה וכעורה וכן לא יוציאה ממקום שרובו ישראל למקום שרובו גוים ובכל מקום מוציאין ממקום שרובו גוים למקום שרובו ישראל: (ט) במה דברים אמורים מחוצה לארץ לחוצה לארץ או מארץ ישראל לארץ ישראל אבל מחוצה לארץ לארץ ישראל כופין לעלות אפילו מנוה היפה לנוה הרע ואפילו ממקום שרובו ישראל למקום שרובו גוים מעלין ואין מוציאין מארץ ישראל לחוצה לארץ ואפילו מנוה הרע שרובו גוים לנוה היפה שרובו ישראל:

13. רש"י על כתובות דף קי/ב

ישיבת כרכין קשה – [1] שהכל מתיישבין שם ודוחקין ומקרבים הבתים זו לזו ואין שם אויר אבל בעיר יש גנות ופרדסים סמוכים לבתים ואוירן יפה:

14. שיטה מקובצת מסכת כתובות דף קי עמוד ב

גמרא ישיבת כרכין קשה כו'. [2] פירוש מתוך שמתקבצים הרבה בני אדם לשם נמכרין הבגדים והדברים ביוקר ועוד שכרכין צריכין בני אדם להתנהג במעלת העשירים בין בהוצאה בין במלכוש. תלמיד רבינו יונה ז"ל:

15. ספר פרשת דרכים - דרוש שביעי

[3] ופרש"י בן עיר ונמצא בן כרך ישיבת כרכים קשה שהכרך הוא מקום שווקין והיוקר מצוי בו ודוחק עוברים ושבים, בן כרך ונמצא בן עיר אע"פ שהטעה לשבח טעות הוא, עכ"ד... משמע דבעירות הם פרוצים בעבירות

יותר מכרכים שהרי הלכו להם מהעיירות לכרכים בשביל שהיו פרוצים בעבירות. ומהר"ש יפה תירץ לזה דבישראל בכרכים שכחו גזל ועריות יותר מבעיירות. ובעכו"ם הוא בהפך דבעיירות שכיח עריות יותר מבכרכים. עוד תירץ דאיתרמי מילתא במואבים שבעלי העיירות יותר פרוצים היו משל כרכים. נמצינו למדין דלכל התירושים בישראל הכרכים הם פרוצים בגזל ועריות יותר מהעיירות:

16. שערים מצויינים בהלכה

ומה שהרבה גדולי ישראל לא עלו לירושלים והיו סנהדרין ביבנה ובציפורי, וגם בימי הרב"י והאריז"ל ישבו בצפת, כתב בשו"ת חת"ס (י"ד סי' רלד) דבזמן הש"ס היו הריגות והשמדות בירושלים וגלו סנהדרין והתיישבו במקומות אחרים והיה שם מקום הועד וישיבה ותורה וזה עדיף מן הכל, ושוב אין מצוה בירושלים, ובזמן הרב"י והאריז"ל היה קיבוץ רוב חכמי ישראל בצפת וע"כ התחברו עמהם, עי"ש. וכעין סברא זו כתב בתשב"ץ (סי' תקסז) למה לא הלכו כל האמוראים לא"י, משום דהיו צריכים לבטל מלמודם ולשוט אחר מזונותם דאמרי' במס' עירובין (מו). דמותר לצאת מא"י לחו"ל אחר רבו ללמוד תורה, כש"כ שאין לילך מרבו מחו"ל לא"י להתבטל מלימודו ולשוט אחר מזונותיו. ועי' בדברי תורה (חלק ג אות לג) שכתב בשם רבינו האריז"ל דשיבת צפת טובה לנפש מפני שהאיר צח יותר משאר אה"ק.

17. שערים מצויינים בהלכה

וצ"ע דהכא הביא הש"ס דברי בן סירא, ובסנהדרין (ק:) איתא, רב יוסף אמר אף בספר בן סירא אסור לקרות, ועי"ש ברש"י, ובפלפולא חריפתא על הרא"ש מדייק דאף בדברים הטובים אסור, ובגמ' דהכא משמע דבדברים טובים מותר. ועי' בבאר שבע (שם) שציין לכ"מ בש"ס בבלי וירושלמי שהביאו דבריו, וגם רש"י בעצמו בעירובין (סה. ד"ה בצר) הזכירו. ועי' בריטב"א (ב"ק צח:) שכתב, שלא אסרו אלא ללמוד בו בקביעות, אבל ללמוד בו חכמה ומוסר לפעמים מותר, משא"כ בשאר ספרי מינים. ובבאר שבע (שם) כתב, דשאני ספר בן סירא משאר ספרי מינים, דמילי מעלייתא דאית ביה דרשינן.

כתוב בספר בן סירא. במשנה למלך (אישות פט"ו ה"ד) הביא הגמ' (חגיגה יד.) בענין חיישינן שמא באמבטי עיברה, ונפ"מ אי בתולה שעיברה כשרה לכ"ג, וכתב דלאו עיברה דוקא אלא משכחת נמי שתלד, שהרי בליקוטי מהרי"ל כתוב דבן סירא היה בנו של ירמיה שרחץ באמבטי כו'. וראיתי בליקוטי מהרי"ל דהיו קורין אותו בן זרע, וכשנתגדל התבייש בזה והשתנה שמו על בן סירא.

18. מדרש רבה קהלת - פרשה יב פסקה יא

(א) י"ב ויותר מהמה בני הזהר מהומה שכל המכניס בתוך ביתו יותר מכ"ד ספרים מהומה הוא מכניס בביתו כגון ספר בן סירא וספר בן תגלא ולהג הרבה יגיעת בשר להגות ניתנו ולא ליגיעת בשר ניתנו:

19. תוספות מסכת כתובות דף קי עמוד ב ד"ה הוא אומר

הוא אומר לעלות כו' - אינו נוהג בזמן הזה דאיכא סכנת דרכים והיה אומר רבינו חיים דעכשיו אינו מצוה לדור בא"י כי יש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולין ליוזר בהם ולעמוד עליהם.

20. שו"ע אה"ע סימן עה

(ה) יש מי שאומר דהא דכופין לעלות לא"י, היינו בדאיפשר בלא סכנה, הילכך מסוף המערב עד נוא אמון אין כופין לעלות, ומנוא אמון ולמעלה כופין לעלות דרך יבשה, וגם דרך ים בימות החמה, אם אין שם לסטים:

21. פתחי תשובה על אה"ע סימן עה

[ו] בלא סכנה... איברא התוספת בכתובה בשם ר"ח כהן כו' אמנם הרי"ט בתשו' סי' כ"ח ובחי' לכתובות הוכיח דאיזה תלמיד טועה כתבו על שם התוס' ולא דסמכא היא כלל והדין עמו וכ"כ בעל נתיבת משפט וא"כ כל הזמנים שונים לקיום מצוה זו וכן מבואר מכל הפוסקים ראשונים ואחרונים שכתבו שכופין האשה שתעלה עמו כפשטא דמתני' א"כ ודאי דלא ס"ל הא דר"ח כהן ...

22. בית שמואל על אה"ע סימן עה

(כ) יש מי שאומר. ע' במ' ובהרא"ש בזה"ז אין כופין אותו אלא אותה ולענין אם בזה"ז מצוה לעלות לא"י ע' בתוס' סוף כתובות כתבו משם רבינו חיים דאין מצוה בזה"ז ובהרא"ש ואגודה וטור משמע דיש מצוה אף בזה"ז וע' פרישה:

23. ריטב"א על כתובות דף קי/ב

הכל מעלין כו'. פירוש ואפי' לאחר החרבן דאכתי איכא חבת הארץ וכדאיתא בגמרא, ומיהו שמעתי מרבינו דדוקא שיש שם יישוב ארץ ישראל ושאינן סכנה בדרכים ושאינו צריך לעבור ים שהוא בחזקת סכנה:

24. רש"י על כתובות דף קי/ב

לאתווי עבדים – [1] היה לו עבד עברי ילך העבד אחריו על כרחו:

25. שיטה מקובצת מסכת כתובות דף קי עמוד ב

וכתב הרמ"ה דמסתברא לענין עבד עברי דכשם שהרב יכול לכופ את העבד לעלות אחריו [2] כך העבד יכול לכופ את הרב להעלותו דקאי תנא דינא דעבד בהדי רבו כדינא דאשה בהדי בעלה חדא מחת' מחית להו וכשם שהאשה יכולה לכופ את בעלה כך העבד יכול לכופ את רבו להעלותו ואם לא רצה הרי העבד עולה לבדו ואם רצה הרב להשתמש עמו עולה עמו. ע"כ תלמידי רבינו יונה ז"ל:

26. שו"ע אה"ע סימן עה

(ד) אמר האיש לעלות לא"י, והיא אינה רוצה, תצא בלא כתובה: הגה - אבל נכסי מלוג שלה ונצ"ב הקיימים, נוטלת; ואם אינם קיימים, אם הוא הפסידן, נצ"ב א"צ לשלם, ונ"מ צריך לשלם. ואם נגנבו או נאבדו, נ"מ לית לה, ונצ"ב צריך לשלם. (במרדכי סוף כתובות בשם מוהר"ם) והא דכתובה אין לה, דוקא שנשאר בא"י, אבל אם הוא חוזר לסוף כמה שנים להתיישב בחו"ל, צריך לשלם לה או ליורשיה אף הכתובה (ג"ז שם). אמרה היא: לעלות, והוא אינו רוצה, יוציא ויתן כתובה; וה"ה לכל מקום מא"י לירושלים, שהכל מעלין לא"י, ואין הכל מוציאין משם; הכל מעלין לירושלים, ואין הכל מוציאין משם:

27. תוספות מסכת כתובות דף קי עמוד ב ד"ה היא אומרת

היא אומרת לצאת כופין אותה - תימה מאי איריא בא"י אפי' בשאר ארצות נמי היאך תוכל לדוחקו לצאת ממקומו וי"ל דהכא אפי' מנוה הרע לנוה היפה.

28. רשב"ם בבא בתרא דף צא/א

אין יוצאין כו' - [1] שמפקיע עצמו מן המצות:

29. השגות הרמב"ן על ספר המצות - מנין מצות עשה

מצוה רביעית שנצטוינו לרשת הארץ אשר נתן הא-ל יתברך ויתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב ולא נעזבה ביד זולתינו מן האומות או לשממה, והוא אמרו להם והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה, והתנחלתם את הארץ [ונכפל כזה הענין במצוה זו במקומות אחרים כאמרו יתברך באו ורשו את הארץ] אשר נשבעתי לאבותיכם... הרי נצטוינו בכיבוש בכל הדורות. [2] ואומר אני כי המצוה שחכמים מפליגים בה והיא דירת ארץ ישראל, עד שאמרו, שכל היוצא ממנה ודר בחו"ל יהא בעיניך כעובד ע"ז, שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים, וזולת זה הפלגות גדולות שאמרו בה, הכל הוא ממצות עשה הזה שנצטוינו לרשת הארץ ולשבת בה. א"כ מצות עשה לדורות מתחייב כל יחיד ממנו ואפילו בזמן גלות, כידוע בתלמוד במקומות הרבה. ולשון ספרי, מעשה רבי יהודה בן בתירא ור' מתיא בן חרש ורבי חנניה בן אחי רבי יהושע ור' נתן שהיו יוצאים חוצה לארץ והגיעו לפלטיה וזכרו את ארץ ישראל וזקפו את עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירשתה וישבת בה ושמרת לעשות, אמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות.

30. הפלאה על כתובות דף קי/ב

בגמרא שכל הדר בא"י. שמעתי להקשות דלשון דומה משמע שבאמת אין לו אלא דומה כמי שיש לו והדר קאמר וכל הדר בח"ל דומה כמי שאין לו משמע דבאמת יש לו אם כן העלה ח"ל יותר במעלה ח"ו וע"פ פשוטו נראה דלק"מ דודאי לא יעלה על הדעת שלא יהיה קבלת אלקות בכל המצות שבתורה כ"א במצות דירת א"י והלא כתיב אף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו' כי אני ה' אלקיהם ונאמר בהרבה מצות אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי וגו' אם כן כל המקבל עול תורה ועול מצות הוא אשר יש לו אלוך. וכן להיפך בפורק מעליו עול תורה ועול מצות אלא שאמר במעלות א"י דכל הדר בו אפילו במצוה זו לבד כבר דומה למי שיש לו אלוך כדכתיב לתת לכם וגו' וכל הדר בח"ל אפילו מקבל עליו עול תורה ועול מצות ובאמת יש לו אלוך"מ"מ כיון שדר בח"ל הוא דומה כמי שאין לו אלוך. והטעם בזה נראה מפני שא"י כתיב בה ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה ונאמר במקום המקדש וזה שער השמים שכל הארצות ניתנו תחת המזלות כדכתיב אשר חלק ה' לכל העמים שהם מקבלים מהשי"ת ומשפיעים א"כ הם ניזונים ע"י שליח כמו שיבואר לקמן אבל ארץ ישראל מושפעת מהשי"ת בכבודו ובעצמו. והוא שאמר שלמה בתפלתו והתפללו דרך ארצם שאף בהיותינו בשאר ארצות כלנו מכוונים לבבנו לבית קדש קדשים כדאיתא במשנה כדי שיומשך השפע עלינו מן השי"ת. והנה מצינו ביעקב אבינו ע"ש כשעלה מחרן לא"י קראו הקב"ה אל כדאיתא במגילה מנין שהקב"ה קראו ליעקב אל שנאמר ויקרא לו אל וגו'. שהרי כשעלה לא"י נתעלה וקרא השי"ת שם אלהותו עליו (ואפשר לומר מה שאמרו חז"ל משחרב בית המקדש די לעולם שישתמשו בשני אותיות שנאמר כל הנשמה תהלל יה ובא"י הוא שלימות שם הויה הרי שנשלמו אותיות וה' ועם שם אל הם אותיות אלו) וע"כ אנו מתפללים דרך ארצנו להעלות תפלתנו בחדס אל כל היום ונאמר בתהלים נ"ה ישמע אל ויענם

31. בן יהודע על כתובות דף קי/ב

כי חו"ל תחת ממשלת השרים, וכל התפילות והמצות עולין למעלה על ידם, ונמצאת עבודת הקודש בחו"ל זרה לאיש ישראל, שאין לו אמצעי בינו לבין השי"ת, ועתה בחו"ל מוכרח שתעלה עבודתו על ידי אמצעי ונמצא בזה תיקון יפה מאמר דומה כמי שאין לו אלוך, כיון דעובר על ידי אמצעות השרים, ולזה אחר שאמר דומה כמי שאין לו אלוך נתקשה וכי וכו', דאיך יתכן שיהיה האדם עובד את השי"ת וידמה כמי שאין לו אלוך דעשיתו כופר בעיקר חס ושלום, לכך תיקן הדבר ואמר לומר לך כל הדר בחו"ל כאלו עובד ע"ז, שהוא רוצה לומר עבודה זרה לו לפי מעלתו, מפני שעולה באמצעות השרים, ואין זה כבודו של ישראל לעבוד עבודת הבורא ע"י אמצעי,

ונמצא בזה מובן מאמר כמי שאין לי אלוק לך דייקא, מאחר שהוא מעלה עבודתו על ידי אמצעי כי ידוע לך נקרא ה' אלקי ישראל, שאלהותו מכונית עליהם, מה שאין כן לגבי אומות העולם נקרא אלקי האלקים, וכן הענין גבי דוד המלך ע"ה שאמרו בסנהדרין דף ק"ז:

32. ספר תפארת שלמה - על התורה - פרשת נצבים

כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה כנ"ל. הנ"ל לבאר אעפ"י שזהו ודאי כי המצוה אשר נעשית בדו"ר כראוי הנה פורחת לעילא ומה זהו שאמר לא בשמים היא. אך הנה כתיב (תהלים צא, יא) כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך. והפ' הוא כי כל המצוה אע"פ שפורחת לעילא הנה נשאר גם למטה כח הרשימו של הקדושה מהמצוה ונעשה בחי' אור המקיף על העושה אותה לשמרו כמ"ש (משלי ו, כב) בשכבך תשמור עליך וכן"ל. כי הנה בכל מצוה יש בה בחי' גוף ונשמה. ונשמה פורחת לעילא. אך בחי' גוף של המצוה נשאר לו לאדם שהוא קיים המצוה בגופו הנה קדושת המצוה הוא מקיף עליו ומסייעו לעשות עוד מצות כמ"ש חכז"ל (אבות ד, ב) מצוה גוררת מצוה. והוא שכתוב ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך פי' בכח מצות שעשית כבר הנה המה יסובבו עליך (דברים ו, ז) ודברת בם תמיד בשבתך בביתך שתוכל לקיים עוד מצות ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך כנ"ל. וז"ש (בראשית יד, ה) ויקח אבר' את שרי אשתו וגו' ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען. הנה הפ' רכוש הוא המצות אשר רכשו וכן הנפש אשר עשו מכח קדושת המצות עד היום כי כן כתיב צדק לפניו יהלך. לכך כל המצות הלכו עמהם ויצאו ללכת ארצה כנען כי הכל מעלין לארץ ישראל כל המצות עולין דרך שם. וא"א ע"ה הוא ה' הצדיק ראשון בעולם לכן העידה התורה עליו בזה. וזה הוא כי מלאכיו יצוה לך שהמלאכים הם מהמצות אשר יצוה לך והם לשמרך בכל דרכיך כמו שבארנו וזהו אור המקיף של האדם בבחי' גוף כנ"ל. הנה זהו שאמה"כ (דברים ל, יא) לא בשמים היא כי המצוה אינ' עולה כולה לשמים ולא נפלאה היא ממך ולא רחוקה. רק נשאר לך רושם הקדושה לסייע לעשות עוד מצות לכך קרוב הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו כנ"ל:

33. שו"ת חתם סופר חלק אה"ע חלק א תשובה קלב

שבת וראיתי שיראה מ"מ הדין עם מעלת כבודו מטעם שאפרש, והוא בתחלה אקדים שברי לנו שלא לכפותה לעלות לשם א"י, מטעם שכתב בפסקי מהרא"י סי' פ"ח ע"ש, ומטעם שכתב באריכות במעיל צדקה סי' כ"ו, ובסוף התשובה מסיים וז"ל ועכ"פ אלו הנוסעים לשם וצריכים עי"כ להתפרנס מן הצדקה ואלו היו בח"ל היו יכולים להתפרנס ממעשי ידיהם לא טוב עושין וכו', יע"ש כי דבריו מתקו לחיד:

34. תרומת הדשן חלק ב סימן פח

ומה שכתבת לי עוד מעלייתך לארץ צבי ולעיר הקדש שתבנה במהרה בימינו, אי מצוה הוא עתה אפי' ת"ת, הואיל ואין לנו בעונות קבוץ בחורים ות"ת לשם. דע לך דבדואי שבת גדול ומעלה יש לו לאדם הדר בא"י, וכ"ש בעיר הקדש לתועלת לעה"ב וגם לעה"ז. אמנם שמענו כמה פעמים שיש לשם בני ברית מערביים נחשבים לרשעים גמורים, מוסרים מפורסמים והם טורדים ומבלבלים האשכנזים שהם שומרי תורה. וגם כי המזונות דחוקים ומצומצמים לשם מאד והרווחים קשים, מי יוכל לעמוד בכל זה, מלבד גודל רשעת הישמעאלים אשר לשם. לכן כל איש ישער בעצמו בהשגת גופו וממנו, באיזה דרך יוכל לעמוד ביראת השם ובשמור מצותיו כי זה כל האדם:

35. הפלאה על כתובות דף קי"ב

תוס' ד"ה הוא אומר לעלות אינו נוהג בזמן הזה. והא דאמר ביבמות דף ס"ד שאין ישיבת ח"ל עולה משום דעוון ח"ל גורם יש לומר אף בזמן הזה דכבר כתבתי בחידושי גיטין והבאתי לעיל בריש מכילתין דף ג' דכל אונס אינו טענה אלא כשהעייב הוא מחמת האונס אבל אם אינה רוצה לעשות אין טענת אונס שאם היה רוצה לא היה אונס ע"ש א"כ ה"נ כיון שאינו עולה משום חן מקומו וארצו ולא מחמת פחד סכנה עון הוא בידו וכדקאמר לעיל דף ע"ה אמרינן המצפה לראותו וגם לפמ"ש בשם הר"ת דאין מצוה עכשיו הוא ע"ד שאמרו חז"ל בריש שבת שהתירו לו לרדות קודם שיבא לידי איסור סקילה דמוטב שיעשה איסור קל ולא יעשה איסור חמור. וכן ביפת תואר שהתירה התורה נגד היצה"ר וכן בכמה מקומות ואעפ"כ מצינו שנענש עליו דהיה

לו להתגבר יצרו ולא היה עושה איסור כלל ה"ג אף דאין מצוה משום שיבא לידי קלות במצוה באיסור תמור התלויות בארץ עבירה היא כנראה לע"ד ודו"ק:

36. שו"ת אבני נזר חלק יורה דעה סימן תנד

שאלה. בדבר אשר מקרוב נתרבו קוני אדמה בא"י אשר במשך איזה שנים יוכלו להתפרנס ממנה כשר הדבר למיעבד הכי ומחויבין אנו לעשות כן. או לא:

א) תשובה. הנה בדין ישיבת ארץ ישראל בזמן הזה אם היא מצוה כבר האריכו בזה ראשונים ואחרונים והעלו שהיא מצוה. וכן הדין דמשנה כתובות (דף ק"י ע"ב) דהכל מעלין ואין הכל מוציאין גם בזמן הזה הדין כן. ...

ז) העולה מזה שאין סמך כלל מהרמב"ם לומר שאינו נוהג בזה"ז והדבר ברור שנוהג בזה"ז [ומה שהקשה המגלת אסתר דא"כ למה העולה מבבל לא"י עובר בעשה מדכתיב בבלה יובאו ושמה יהי' וגו'] [כתובות קי ע"ב] הלא אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. נ"ל ליישב לפמ"ש בתשו' מהרשב"ש [סי' א'] דהמצוה היא הישיבה והעלי' הוא רק הכנה אל המצוה. והנשבע שלא יעלה לא"י לא חשיב נשבע לבטל את המצוה ע"ש. וע"כ כשהנביא אמר שלא יעלה מבבל אין זה נגד מצוות התורה כי אין העלי' מצוה כלל וחל האיסור שלא לעלות]. [ע"ע אבני"ז או"ח סי' תקל"ה י']:

ח) אולם הדבר המספק עלינו אם היא חובה אפי' בזה"ז הוא משום דא"כ ח"ו עוברין כל ישראל במ"ע גדולה כזאת השקולה כנגד כל המצוות. האומנם כי בדברי התה"ד סי' פ"ח יתיישב זה מ"ש מהמוסרים הנמצאים שמה וגם מרשעת הישמעאלים וגם מדוחק המזונות. אך זה כמה זמנים אשר אין שם מוסרים והמלכות משגחת ואימת מלכות על הישמעאלים. ולא נשאר רק טעם המזונות הקשים. אולם יש גדולי עולם שבלי ספק גם שם הי' ישראל מפרנסים אותם ואם כדי שלא יצטרכו לכריות כמ"ש המעיל צדקה [סי' כ"ו]. יש כמה שאפי' בהיותם בח"ל יצטרכו למתנות בנ"א. וגם בגוף הדבר לא ידעתי אם במצוה תמידית השקולה כנגד כל המצוות נאמר כדי שלא יצטרך לכריות יעבור עלי'. וגם סכנת דרכים אינה בזה"ז. והכוזרי מאמר ב' סי' כ"ג הקשה לו מלך כוזר למה אין עולין לא"י עיין שם. והודה לו החבר ואמר לו הובשתני מלך כוזר ע"ש. עכ"ז חלילה לנו לעשות גדולי ישראל תועין או מזידין ח"ו:....

יח) מעתה אם ידור אדם בא"י ואין לו שם שום מצב פרנסה רק הנשלח לו מחו"ל ועדיין השפעת מזונותיו ע"י השר שמחו"ל. מה זו ישיבת א"י. וזה נ"ל טעם הגדולים שלא נסעו לא"י. הגם שי"ל הלא שלחום להם רק מצעות והם קונים ואוכלים פירות א"י. מ"מ מסתבר יותר דבכה"ג נקרא השפעתם מח"ל. והרי יעקב אבינו כל מה שהי' לו מבית לבן נתן לעשו שאמר אין נכסי ח"ל כדאי לי [עי' רש"י ויגש מ"ו י']. ואף שיקנה בדמים פירות א"י. ואם כה אמר יעקב אף שבלכתו לבית לבן ביקש מהשי"ת ונתן לי לחם לאכול וגו' ופירש באלשיך שבקש שלא יהי' פרנסתו באמצעות השר ובטח נתקבלה תפלתו כדכתיב וארא בחלום וגו' שמלאך הביאן מבית לבן. מ"מ אמר אין נכסי חו"ל כדאי לי שאר בני אדם היושבים בא"י ומתפרנסים ממצעות הנשלח להם מחו"ל לא כ"ש שחשיב פרנסתם באמצעות שר חו"ל. ובאמת צריך טעם מה עול מצא יעאע"ה בנכסי חו"ל שלו הלא הי' מהשי"ת שלא באמצעות השר. וי"ל מאחר שתפלתו לא הי' רק לחם לאכול ובגד ללבוש. אבל כרי של כסף וזהב שהם עושר רב חשש יעקב אולי לא הי' זה בכלל ההבטחה ובאו לא באמצעות השר לכן נתנם לעשו. ממילא הדרים בא"י ומתפרנסים ממצעות חו"ל לענ"ד שממעטים המצוה ואינו ברור כלל אם יקיימו המצוה:

37. שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן קב

ובדבר שאלתך אם יש מצוה עכשיו לדור בא"י כהרמב"ן או כהר" חיים בתוס' כתובות דף ק"י דאינה מצוה בזה"ז. הנה רוב הפוסקים סברי דהוא מצוה. אבל פשוט שאין זה בזה"ז מצוה חיובית שעל הגוף דא"כ היה ממילא נמצא שאסור לדור בחו"ל משום שעובר על עשה כמו מי שילבש בגד של ד' כנפות בלא ציצית שיש איסור ללבוש כדי שלא יעבור על עשה דציצית. ולא הוזכר איסור אלא על הדר בא"י שאסור לצאת ע"מ לשכון בחו"ל ברמב"ם פ"ה ממלכים ה"ט, וג"כ הא ודאי אינו איסור לאו ואם היה איסור גם לאנשי חו"ל הי"ל לרמב"ם לומר סתם אסור לשכון בחו"ל אא"כ חזק בא"י הרעב משמע דרק ליושבי א"י יש איסור שאסרו חכמים אבל

מצד העשה אינה חיובית אלא כשדר שם מקיים מצוה. ובחדושי הארכתי הרבה בדברי ר"ח שבתוס' כתובות. וכיון שאינה מצוה חיובית יש ודאי להתחשב בהחשש של הר"ח בתוס' אם יוכל ליהרר במצות התלויות בארץ, והנני הדו"ש ומברך אותך, משה פיינשטיין

38. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג סימן קכב

בענין מצוות ישיבת א"י בע"ה, כ"א מרחשון תשל"ז מע"כ הרה"ג מוהר"ר אליהו ברזל שליט"א.
בענין שכ' בספרו לגבי מצות דירה בא"י באתי לעורר שלע"ז לא שייך שיהיה מצוה מתקנתא דרבנן לדור בארץ ישראל אם נימא שליכא מצוה דאורייתא דליכא שום טעם שיתקנו כשבעוה"ר אנו מפוזרים בגלות ככל העולם שלרוב ישראל לא היה אפשר לקיים וכידוע שכל השנים מאחר זמן התנאים היו דרים בא"י מתי מספר שלא הגיע מספרם אפילו לחלק אחד מאלף, ורק בזמננו אחר שנחרבה עיקר ישוב ישראל ע"י הנאצים והרדיפות על הדת ברוסיה/ברוסיה/ ניתוספו לחלק חשוב מכלל ישראל. ואף אם נימא שתיקנו אין תקנתם כלום דהרי לא פשטה לא רק ברוב ישראל אלא אף במיעוט לא פשטה, ולכן הסוברים דאיכא מצוה הוא מן התורה ולהחולקים גם מדרבנן ליכא מצוה. ושייך רק לומר דאיכא מעלה וחשיבות.
גם מצות ראייה פשוט וברור שהוא דוקא כשביית הבחירה בנוי אף אם נימא שראיית פנים הוא מצוה מיוחדת שלא תלוי בקרבן ראייה. ומה שנהגו הקרובים לא"י לבא לירושלים היה זה בזמן הגאונים לזכר בעלמא ולהגעועים לבנין ציון וירושלים ע"י משיח צדקנו שמחכים לו תמיד. ידידו, משה פיינשטיין.

39. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כתובות דף קי עמוד ב

מתני' הכל מעלין לאר"י וכו'. ולהלכה בזה"ז נמי פסקינן דיש בזה מצות ישוב אר"י, והוא מצוה קיומית לא חיובית וגם ירושלים יש בה קדושה יתירה.

40. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כתובות דף קי עמוד ב

הכל מעלין לירושלים. וקשה איך שייך זה בזמנה"ז - והנה התשוב"ץ כתב דכיון דקי"ל דקדושת הבית לא בטלה ולא זזה שכינה מכותל מערבי, לכן שייך מעלת ירושלים גם בזה"ז, אכן כ"ז לפי"ד הרמב"ם שלא פקעה קדושת ביהמ"ק אבל לדעת הראב"ד דפקעה, יקשה.
וצ"ל דהטעם דמתני' דמעלין לירושלים (בזה"ז) דהנה פ' תוס' בב"ב עמש"כ במע"ש למען תלמד... דמע"ש מביא ליר"ש שרואה שלומדין תורה וכהנין בעבודתן וכו'. ולפי"ז י"ל דכך היה עדיין בזמן המשנה שהיה שם מקום תורה. וכ"ה לקמן דאסור לצאת מבבל לשאר ארצות וכמו"ש שם רש"י.

41. קובץ שעורים ה"א - מסכת קידושין דף לא/א

(קמא) דף ל"א. ברמב"ן ס"פ אחרי הביא לשון הספרי אעפ"י שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוץ לארץ היו מצוינין במצוות שכשתחזרו לא יהיו עליכם חדשים, וקאי במצוות שהן חובת הגוף הנוהגות בחו"ל כי עיקר המצוות ליושבים בארץ ה', וע"כ האבות שקיימו כל התורה לא קיימה אלא בארץ ולא בחו"ל ונראה ביאורו לפי מ"ש בקובץ הערות סי' פ' בדוגמאות לביאורי אגדות על דרך הפשט בשם בעל מסלת ישרים דבכל מצוה יש שני דברים, א) הטעם שבשבילו נצטוינו לעשותה ומפני הטעם הזה ראוי היה לקיים המצוות גם קודם הציווי כמו שעשו האבות ב) אחרי שנצטוינו צריך לקיים ציווי ה' וכ"ז בארץ אבל בחו"ל אינו רק ציווי גרידא לנהוג בחובת הגוף כי טעמי המצוות אינן שייכין רק בארץ וע"כ לא קיימו האבות את התורה בחוץ לארץ. [עיי' קובץ מאמרים, מאמר על תשובה]: